

TARTALOM

Zenei közéletünk	
<i>Tisztújító közgyűlésünk</i>	2
<i>A professzionális szimfonikus zenekar</i>	5
<i>Konzultációs fórum zenekari igazgatóknak</i>	8
<i>A véleménynyilvánítás korlátai</i>	11
<i>Aranyat érő zenekar</i>	13
<i>Ünnepel a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar</i>	15
Kritika	
<i>A Matáv Szimfonikus Zenekar koncertjéről</i>	16
Zenetörténet	
<i>Böhm József</i>	17
<i>Vándor zenészekről a női zenekarokig</i>	24
Hangszervilág	
<i>Az üstdob akusztikája</i>	29
<i>Fejezetek az oboa és a fagott történetéből</i>	35
Próbajátékok	38
Rejtvény	39
Programok	43

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint

a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja, a Nemzeti Kulturális Alap és a FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS KULTURÁLIS BIZOTTSÁGÁNAK támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 342-8372

Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomdai kivitelezés: PUBLICTIS

1021 Budapest, Tárogtató út 26.
Telefon/fax: 200-7330

Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője

ISSN: 1218-2702

TISZTÚJÍTÓ KÖZGYŰLÉSÜNKRŐL

1999. március 29-én megtartotta évi rendes közgyűlését a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, amelyen leköszönt a három éve hivatalban lévő elnökség. Az alábbiakban az elnökség beszámolóját adjuk közre. A közgyűlés a beszámolókat elfogadta, és a következő három évre megválasztotta az új elnökséget Popa Péter elnök, Kovács Géza társelnök, Sir László társelnök, Baross Gábor elnökségi tag, valamint Varga István elnökségi tag személyében.

Popa Péter: Elnökségi beszámoló az 1996–99-es periódusról

Hovatovább felnőtté váló szövetségünk ismét elérkezett ahhoz az állomáshoz, amikor visszatekintve számat kell vetni azzal amit végeztünk, és ki kell jelölni a tanulságok levonása mellett azt az utat, ami mind az alapszabálynak, mind az időközben alaposan megváltozott körülményeknek leginkább megfelel. Amikor egy szervezet, egy szövetség megalakul, minden egyes tag más és más tud beleképzelni a célkitűzések szavakba foglalt szűk korlátai közé. A szövetség – sok szervezet szövetkezése egy, vagy több cél érdekében – mindig többet, és nagyobb erőt képvisel az egyének és a társadalom tudatában, mint azok, akik céljaikat egyedül szeretnék elérni. Azonban ez a tudat sokszor hamis várakozással is eltöltheti azokat, akik más érzéket a megfogalmazott célok mögött, mint amit azok valójában tartalmaznak, vagy tartalmazhatnak.

Egy szervezet akkor lesz igazán nagykorú, ha a gyakran általánosságokat megfogalmazó alapszabály kereteiből oly módon tud kinőni, hogy azzal szinkronban megtalálja a társadalomban és a közéletben azokat a konkrét kapcsolódási pontokat, amelyek mentén megjelenítheti önmagát, munkáját pedig nélkülözhetetlenné teszi.

E sokrétű tevékenység rengeteg energiát és türelmet igényel, hiszen olyan mezsgyén kell előrejutni, ahol a politikusok által a társadalmi szervezeteknek szánt szerep nem azonos a szereppel, amelyet azok maguknak szántak. De türelmet igényel azért is, mert hiszen nem eshet minden tagszervezetnek az érdeke minden esetben egybe, tehát az együtt haladás állandó kompromisszumkere-

sésre kényszerít. Ez különösen érvényes Magyarországon, ahol az elmúlt évtizedek bizony alaposan megtépázták a tiszta és világos szerkezeteket, ahol a jogok és kötelességek alaposan összemósódtak, ahol a kézi vezérlés, az egyéni kapcsolatrendszerre épített érvényesülési technikák mind-mind segítettek összekuszálni a társadalmilag fejlettebb országokban világosan elkülönített szerkezeti elemeket. Az az állapot, ami például a magyar zenekari struktúrára jellemző 15 zenekar 5 féle fenntartási rendszer keretében elméletileg akár lehetetlenné is tehetné volna egy szövetség megalakítását és eredményes működését. Hogy mégis vagyunk, sőt, évről évre növeljük elismertségünket, társadalmi szerepvállalásunkat belföldön és külföldön egyaránt, az egyértelműen bizonyítja, hogy életképesek vagyunk, mi több, küldetésünk van!

Az elmúlt három év mérlege:

Az 1996 februári alapszabály – és tisztújító közgyűlés eredményeként a szövetség struktúrája a belső erőviszonyokat reálisabban tükröző, egyben pedig a külvilág felé – hatékonyabb képviselőt biztosítóvá alakult át. Ilyen módon folyamatosan kialakult az állandó konzultáció mellett egy elnökségi munkamegosztás. A vidéki, illetve az önkormányzati zenekarok szövetségén belüli referense Sir László lett, a nemzetközi ügyek referense pedig Kovács Géza. Ezzel a munkamegosztással bármikor képesek voltunk bármilyen szinten véleményt nyilvánítani minket érintő kérdések eldöntése előtt. Így tudtuk hatásonként képviselni szövetségünket a Magyar Bálint vezette művelődési tárca által létrehozott zenei tanácsadó testület munkájában, de ugyanezzel a bázissal veszünk részt a mostani, a Kulturális Örökség Minisztériuma által

felkért tanácsadó testület munkájában. Természetesen a tanácsadó testületek részvételével hozott döntések nem minden esetben pontosan azok, amelyek a mi céljainknak maradéktalanul megfelelnek, de azt tudni kell, hogy a hat-nyolc tagú testület meglehetősen heterogén, ugyanakkor csupán véleményezési joga van a minisztérium által feltett kérdéseket illetően.

A jó néhány felemás értékű döntés közül melyek véleményezésében mi is részt vettünk az egyik leginkább vitatott, de már a tárgyalása időpontjában is mindenki által tudottan szinte megoldhatatlan kérdés a Filharmónia átalakítása, illetőleg a megfelelő vezetők pályázatainak kiválasztása és értékelése volt. A döntés és különösen annak eredménye ma is vitatott, de a konkvenziák levonásánál halljuk hangunkat, mint ahogy más olyan fontos kérdések tekintetében is, hogy mi legyen az állami hangszerekkel, vagy, hogy hogyan oldódjék meg az ország égető hangversenyterem problémája. Ezeknél sokkal egyértelműbb eredményt értünk el, amikor önállóan képviseltük magunkat saját területünket érintő kérdésben. Talán már kevesen emlékeznek arra, hogy Szövetségünk határozott fellépése nyomán 1996 őszén kormányzati szinten sikerült megtorpedózni azt az ötletet, hogy a magyar zenekari palettát a rendelkezésre álló nem túl nagy pénzügyi keret miatt alakítsák át, vagyis csökkentésük a zenekarok létszámát, ezzel is növelve az egy zenekarra jutó pénz mennyiségét. Nos ez az ötlet különböző formában ugyan ma is elő-előbukkan, azonban mint tudjuk mindig azonos forrásból, és eled-dig eredmény nélkül.

Ezzel szemben sajnos inkább koronázta siker azt a próbálkozást, hogy iktassák ki a költségvetési támogatások szétosztása során az eddig egyébként jól működő szakmai kuratóriumot, és építsenek be automatizmusokat a rendszerbe. E változtatás minden erőfeszítésünk ellenére, ugyan korábbi kezdeményezéssel, de idén életbe lépett. Eszerint a teljes támogatási összeg nagyobbik része az elmúlt évi arányokat veszi figyelembe, egy kisebb hányadát pedig normatív módon osztják szét. Mi megfelelő fórumon többször is jeleztük, hogy hosszú távon nem lehet a tavalyi elosztási arányokból kiindulni, továbbá az úgynevezett normatív támogatási rendszer részleges, vagy teljes bevezetése nem sújthatja azokat a zenekarokat, amelyek a megélhetési minimum körül vegetálnak. Egyébként a korábbi években a kuratóriumi munkáink során minden alkalommal hangoztattuk, hogy a pályázati kiírást módosítani kell, hiszen egy olyan tendencia felerősödésének vagyunk tanúi, melynek során az eredetileg meglévő önkormányzati együttesek mellé egyre többen

próbálnak meg valamilyen címszó alatt beférközni. Ilyenkor persze nehéz azt mondani, hogy ne alakuljanak új együttesek, de látván, hogy szimfonikus zenekar címén néhány vezetői státusból álló, vagy akár kisebb állandó mag körül jelentős számú kísézővel (értsd: más zenekarban is dolgozókkal) együttesek kerülnek be a körbe, joggal felmerül a kérdés, meddig húzható ez a terület, és mi marad azoknak, akik évtizedek óta ellátják helyi és regionális feladataikat, vállalva a fenntartás minden költségét, beleértve a státuszok számát is. Ezért kellett megalkotnunk – ami szintén egy komoly eredménye volt az elmúlt periódusnak – a szimfonikus zenekar fogalmát, pontosabban azt a meghatározást, ami egyértelművé teszi külső szemlélők számára is, hogy egy zenekar nemcsak nevében kell, hogy az legyen. Éves költségvetés, státuszszám, általános képesítési fok, és még sok egyéb jellemzi azt a formációt, amely a hivatásos szimfonikus zenekar elnevezésre, ezzel együtt pedig egy ösztársadalmi erkölcsi és anyagi megbecsülésre, támogatásra joggal tarthat igényt. Ma még nem dőlt el, kik az erősebbek, akik ezzel a kevéske pénzzel kívánnak mindenkit kielégíteni, vagy akik azt mondják, hogy határt kell szabni a felhígulásnak. Mindenesetre számunkra előnyösebb lenne, ha a meghatározásunk a szimfonikus zenekar fogalmát illetően nem csupán általánosságokat vonultatna fel, de létszámkérdésekben is közös nevezőre jutnánk. Miközben az állami támogatási rendszert meg kell védeni az alkalmi szerencselovagoktól, ugyanakkor folyamatosan harcolunk azért, hogy ne rekedjenek az állami támogatási rendszeren kívül olyan nagy múltú zenekarok, amelyek a rendszerváltás során – önhibájukon kívül – olyan fenntartói rendszerbe kerültek, ahol a működési költségek finanszírozása kizárólag a fenntartó feladata. Ez egy veszteséges MÁV, vagy Magyar Rádió esetében beláthatatlan következményekkel járhat, éppen ezért szövetségünk minden fórumon folyamatosan hangoztatja e probléma megoldásának szükségességét.

Külön fejezete szövetségünk munkájának az igazgatói és karmesteri pályázatokat szakmailag véleményező bizottság munkájában való részvétel. Itt derül csak igazán ki, hogy milyen nehéz sokszor megtalálni a helyes közéletet, amikor is, egyrészt feladatunk képviselni és erősíteni szakmai súlyunkkal az adott zenekart egy adott önkormányzattal szemben, másrészt ezt oly módon tenni, hogy közben ne sérüljenek a helyi érdekek miatt a szakma egészének érdekei, ha úgy tekinthetjük a magyar zenekari kultúra szintje és fejlődésének iránya. Úgy tűnik, hogy ebben az évben – a pályázatokat elbíráló szakmai zsü-

riben elfoglalt súlyozott szerepünket kihasználva – éppen Szegeden sikerült egy olyan megoldást javasolnunk, melynek során sem a Szegedi Önkormányzat, sem a Szegedi Szimfonikus Zenekar akarata nem sérült, miközben a szakma érdeke messzemenően érvényesült. Nevezetesen, sikerült kettéválasztani – az egyébként természetes módon, sehol a világon össze nem tartozó – adminisztratív és művészeti vezetői ágakat, ezzel is megteremtve annak a lehetőségét, hogy mindkét teljes embert kívánó posztot az arra leginkább érdemes tölthesse be. Meggyőződésem, hogy ezzel nem csupán a város és a zenekar, de az egész magyar zenekari kultúra is nyert.

Napjainkra az érdekvédelem helyzete, útkeresése az egész társadalmat átszövő problémává nőtte ki magát. Esetünkben élesen jelentkezik a fő kérdés, antagonisztikus ellentétben van-e a minőség és a hatékony érdekvédelem. Miközben – saját megítélésük szerint – egyre kisebb tényleges beleszólásuk van a munkavállalóknak saját dolgaikba, azonközben a munkáltatók képviselőinek egy része érzi egyre kilátástalanabbnak helyzetét, cselekvési szabadságát. Több zenekarunknál is odáig fajultak a munkahelyi konfliktusok, hogy komoly veszélybe került a zenekar működőképessége, de még inkább külső megítélése. Szövetségünknek nem feladata zászlót bontani egy munkavállaló ráncba szedésére alakuló munkáltatói „vasgárda” mellett, de éppúgy az sem, hogy munkavállalókat vezessen harcba – szövetségben belül – igazgatók ellen. A mi feladatunk a konfliktusok oly módon történő kezelése, hogy megteremtsük egyrészt azokat a fórumokat, ahol a tapasztalatokat, az általános és akut problémákat megfelelően meg lehet tárgyalni, másrészt pedig újságunk révén megteremtsük azt a fórumot, amely a problémák reflektorfénybe helyezése révén az egész szakma számára nyújt alapot egymás problémáinak jobb megismeréséhez és a jobb megoldásokhoz.

Természetesen az újság is éppúgy, mint a szövetségünk, mindannyiunké. Egyik fél sem sajátíthatja ki, éppen ezért alkalmanként érezheti úgy bármelyik fél, hogy az ellenérdekelte véleménye az, ami inkább helyet kapott, de hosszú távon egyértelműen nyomon követhető, hogy az újság a zenekarokban jelentkező problémákat mindkét fél szempontjából be kívánja mutatni. Mindenféleképpen nagy eredmény, – és nem utolsó sorban nagy öröm – hogy lapunk terjedelme és a felhasználható irodalom színvonala egyaránt nő. Az elmúlt három év egyértelműen bizonyította, hogy eredeti célkitűzésünk, – a szimfonikus zenekarok megjelenítése sajtókiadványokon keresztül, ezáltal a társadalomban elfoglalt helyzetének erősítése – igen eredményesen való-

sult meg, hiszen újságunk mellett, amely minden szakmai és kultúrpolitikai fórumra eljut, megjelentettük évkönyvünket is. Meggyőződésem, hogy ezen az úton kell tovább haladni és a közeljövőben meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy szövetségünk – a tagzenekarok adataival, hangverseny-programjaival és híreivel (pl. Zenekar újság néhány oldalával) felkerülhessen az internetre.

A következő ciklus kiemelt feladatainak kellene tekinteni tehát:

- A magyar szimfonikus zenekaroknak, mint ágazatnak a társadalom tudatába történő még mélyebb beágyazását, népszerűsítését sajtótermékeken, az interneten és kulturális rendezvényeken keresztül.

- A szakszervezetekkel együttműködve a szakmai nyugdíj kiterjesztésének kérdését, amely végső soron szakmai-művészeti kérdés is.

- A rendszeres munkáltatói és munkavállalói fórumok megteremtését a kölcsönös szakmai érdekek mentén történő megegyezés érdekében.

- Az egységes szabályozórendszer kialakításának további előkészítését

- A kultúrpolitikai életben történő még aktívabb részvételt

- Külföldi kapcsolatok erősítését

Sir László:

Kiegészítő gondolatok a Szövetség tevékenységének összegzéséhez

A Szövetséget alkotó zenekarok közül sajátos kört alkotnak az önkormányzati fenntartású szimfonikus zenekarok. Szinte valamennyien egymástól is eltérő feltételek között végzik tevékenységüket, mégis vannak jól kitapintható közös problémáik.

Az érintett zenekarok költségvetéséből megállapítható, hogy a fenntartói támogatás gyakorlatilag a bért és annak közterheit sem képes fedezni. A működési kiadások teljessége így az önkormányzati hivatásos zenekarok számára biztosított – korábban pályázat útján elnyerhető – központi támogatásból, ill. a saját bevételekből áll össze.

Az u. n. „pályázati pénz” fontossága ilyen körülmények között rendkívül nagy: ebből fedezhető a fenntartási kiadások, a hangszer-szükségletek, a hangverseny – rendezési feladatok.

Bár az elosztható összeg évről évre örvendetesen nőtt, az önkormányzati (főleg vidéki!) zenekarok ezzel együtt is rendkívül szűkös költségvetéssel tudják csak ellátni feladataikat.

Elsősorban a bérhelyzet aggasztó. Az önkormányzati fenntartású zenekarok tagjai a

közalkalmazotti bértábla minimumösszegeit kapják, országosan a bruttó bérátlag 58 ezer forint. Az alsó fokú zeneiskolai bérátlag alatt fizetett szimfonikus zenekari tagok nem érzik semmilyen mértékben munkájuk sajátosságainak és eredményeinek elismerését. Örömmel látták a nemzeti művészeti intézmények tagjainak új pótlékrendszerét, annak bevezetésével ugyanakkor egyértelművé vált számukra, hogy az ő munkájuk továbbra sem érdemel különösebb figyelmet.

A helyi önkormányzati zenekarok támogatási keretének tavalyi elvek szerinti elosztása megnyugtató eredményt hozott, de még mindig nem világosak a fennmaradó 70 millió forint elosztási elvei. Úgy értelmezem, hogy ha az ebből a keretből kapott összeg a tevékenység elismerésére fordítható csak, akkor abból kizárólag munkaviszonyban álló közalkalmazottak részesülhetnek.

A hangversenyrendezésből a zenekarok egyre nagyobb részt vállalnak, pályázati pénzüik jelentős részét fordítják erre a célra. A Filharmónia kht-vel való együtt működés keretei többé-kevésbé kialakultak, miközben a zenekarokra egyre nagyobb szerep hárul a pénz biztosításán ill. kiegészítésén túl a műsorszerkesztés, művészegyvetés és – közvetítés ill. reklám feladataiból is. A zenekaroknak érdekük különösen ez utóbbi feladatokhoz szükséges személyi és tárgyi feltételek kialakítása, hogy perspektívában a Filharmóniával való együttműködés valóban tüzleti alapokra helyeződhesen.

Az önkormányzati zenekarok sajátos szerepet töltenek be nemcsak egy-egy város, hanem – különösen vidéken – egy egész régió zenei életében. Minőségi fejlesztésük ezért különösen fontos lenne, országrésznyi területeken ők is – mint valamennyi hivatásos szimfonikus zenekar – nemzeti művészeti intézményként működnek. Érdekeik képviselője a zenekari szövetségen belül ezért is különösen fontos.

Kovács Géza:

A Szövetség nemzetközi tevékenységéről

A szövetségünk megalakulását követő első néhány év sok tanulságának egyike volt a nemzetközi kapcsolatok kiépítésének szükségessége is. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy bár a hazai zenekarok működése sok tekintetben sajátosan magyar, egy külföldi számára talán nehezen érthető viszonyok között zajlik, ám sok – és egyre több – olyan típushelyzet is kialakul nálunk, melyeket külföldi kollégáink már korábban megtapasztaltak. Az elmúlt évtized ugyanakkor je-

lentősen átrajzolta a nemzetközi zenei piacot is és ehhez a helyzethez alkalmazkodni csak kellő kitekintéssel lehet.

Nemzetközi kapcsolataink kialakításának kétségkívül legjelentősebb lépése csatlakozásunk volt az Előadóművészeti Szövetségek Európai Ligájához (PEARLE).

1996. áprilisában, Londonban megtartott közgyűlésük alkalmából léptünk velük kapcsolatba, ahol két dolog derült ki: egyrészt, hogy ez a szervezet az, amely a leginkább megfelelő lenne számunkra nemcsak az Európai Unióhoz való közelgő csatlakozásunk okán, hanem a szervezet tevékenysége, információs bázisa és rendszere, érdekvégyesítő képessége miatt, másrészt meg bennük is megvan a készség a keleti irányú bővítés iránt.

Ezek után már csak egy kis diplomácia, no meg az szükségeltetett, hogy szövetségünk alapszabálya és működése megfeleljen a vonatkozó európai normáknak.

Az 1996 novemberében Baselen megtartott következő közgyűlésen szövetségünk már mint teljes jogú PEARLE-tag vehetett részt. (ld. a Zenekar c. lap 1996 júniusi és decemberi számait)

Tekintettel arra, hogy a PEARLE az Európai Unió előadóművészetet érintő döntéseit megelőzően igen jelentősen tudja érdekeit képviselni, joggal állíthatjuk, hogy már csak ezért is hasznos számunkra a tagság.

A Ligában való részvételünknek köszönhetően a PEARLE tevékenységében határozottan megjelenik a mi érdekünk is – ami igazán nem mellékes, ha arra gondolunk, hogy néhány éven belül mi is élvezői leszünk az európai közösség adta előnyöknek és bizony ránk is szigorúan vonatkoznak majd törvényei, szabályai.

Munkánk egyik legnagyobb elismerése volt a szervezésünkben Budapesten megtartott PEARLE-közgyűlés 1997 november 27-30. között.

A közgyűlés – szokásos menetrendjén túlközelebről is igyekezett megismerni a magyar zenei-zenekari életet, annak problémáit, lehetőségeit.

A sok kellemes tapasztalat mellett ugyanakkor napirendre tűzte a speciálisan Közép-Kelet-európai jelenségnek számító „fantomzenekarok” ügyét is. Ennek nyomán többek között a Művészeti Ügynökségek Nemzetközi Szervezetével összefogva hamarosan olyan regiszter készül, mely segít kiszűrni a neveinkkel, hangfelvételeinkkel visszaélő hazai és nemzetközi szélhámosokat.

Szövetségünk javaslatára 1997 szeptemberében a PEARLE tárgyalásokat folytatott a Genfben székelő Nemzetközi Munkaügyi Szervezettel (ILO). A tárgyalások fókuszában